

İř Yeri Adlarında Eksiltili ve Ters Yapıların Kullanımı

Mustafa Üstünova-Kerime Üstünova
Hasene Aydın-Gülnaz Çetinođlu Berberođlu
Nilüfer Akgün-Meral Akkök*

Özet: Yeni kavramları karşılamak üzere başvuru olan “sözcük + sözcük = kaynaşma” olayı, ad ve sıfat tamlamalarının oluşum mantığını açıklar. Birleřik sözcük yapımına uygun olan “tamlayan + tamlanan” dizisindeki bu sözcük öbekleri, iř yeri adlarının simgesi olmak için oldukça elverişlidir. Dolayısıyla ad ve sıfat tamlaması özelliği gösteren iř yeri adlarına sıklıkla rastlanmaktadır. Bunların büyük bölümü, yabancı dillerin etkisiyle Türkçenin yapısal özellikleriyle uyulaşmayacak tarzda eksiltili yapıya, ters yapıya dönüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ad tamlaması, sıfat tamlaması, eksiltili yapı, ters yapı

Usage of Elliptical and Inverted Structures in The Names of Workplaces

“Word + word = contraction event” which is appealed for making responses to new concepts, explains the logic of the formation of possessive and adjectival constructions. These word groups, that have “determinant + determinated” composition and are suitable for the construction of compound words, are quite convenient for being symbols of the names of workplaces. Therefore the names of workplaces, that show the feature of possessive and adjectival constructions, are coincided frequently. By the influence of foreign languages, most of these are transformed into elliptical and inverted structures, that are not compatible with the structural characteristics of Turkish.

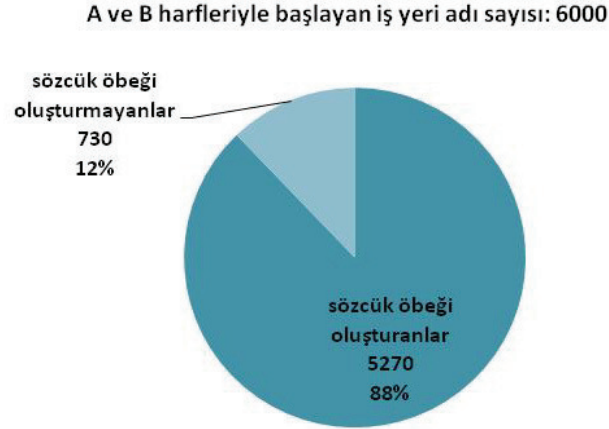
Key words: Possessive construction, adjectival constructions, elliptical structure, inverted structure.

* Mustafa Üstünova, Yrd. Doç. Dr.; Uludađ Üniversitesi Fen-Ed. Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi, ustunovam@yahoo.com.

Kerime Üstünova, Doç. Dr.; Uludađ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğretim üyesi, ustunovak@yahoo.com.

Arř. Gör. Hasene Aydın; Uludađ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, enesah84@hotmail.com.
Türk Dili Okutmanı Gülnaz Çetinođlu Berberođlu; Uludađ Üniversitesi Rektörlüđe Bağlı Bölümler, gulnazcetinoğlu@yahoo.com
Türk Dili Okutmanı Nilüfer Akgün; Uludađ Üniversitesi Rektörlüđe Bağlı Bölümler, ninceman@uludag.edu.tr.
Türk Dili Okutmanı Meral Akkök; Uludađ Üniversitesi Rektörlüđe Bağlı Bölümler, meralakkok@gmail.com.

Bu çalışmada Bursa'daki iş yeri adlarında eksilteli tamlamalarla ters yapı tamlamaların durumu incelenmektedir. A, B harfleriyle başlayan 6000 iş yeri adından sözcük öbeği özelliği taşıyan 5270 örnek değerlendirmeye alınmıştır.

Ana verideki gruplardan gelişigüzel seçilen iş yeri adları değerlendirilip örneksene yöntemiyle durum saptaması yapılmıştır.

Sözcük öbeği yapısındaki iş yeri adlarında sıklıkla ad ve sıfat tamlamalarıyla karşılaşılmaktadır. “Tamlayan + tamlanan” biçiminde sıralanmayı zorunlu kılan tamlama yapıları, adla ad arasında ekli ya da eksiz olarak biçimsel ve anlamsal bağın kurulduğu öbeklerdir. Bu iki sözcük öbeğinin yeni kavramları karşılamak için uygun olduğu gerçeği göz önüne alınırsa iş yeri adlarında niçin ad ve sıfat tamlamasına sıklıkla rastlandığı anlaşılır.

I. Ad Tamlaması:

Türkçenin temel yapısal özelliklerinden biri, adların sistem içindeki hareketlerine sınır getirmektir. Hiçbir ad / zamir, ad işletimine girmeden kullanıma çıkamaz. Dolayısıyla ister bir ada ister bir eyleme bağlansın tüm adlar ve zamirler, ad işletimine girip genellikle yüzey yapıda, bir kısmı derin yapıda mutlaka ad işletme eki almak zorundadır. Bu nedenle ad / zamir tamlamalarında tamlayan durumuna giren bir adla tamlanan durumuna giren bir ad arasındaki bağlantı söz konusu olmaktadır. Tamlayan, derin yapıda kalan tamlayan durumu ekini {-Ø}, tamlanan ise yüzey yapıda tamlanan durumu ekini {-(s)I(n)} alır. Tamlayanla tamlanan arasında sahiplik-aitlik ilişkisi vardır.

tamlayan	tamlanan	tamlayan	tamlanan
<i>ALTIPARMAK-Ø</i>	<i>MANAVI</i>	<i>ANADOLU-Ø</i>	<i>EVİ</i>
<i>ATAEVLER-Ø</i>	<i>POLİKLİNİĞİ</i>	<i>AYAKKABI-Ø</i>	<i>DÜNYASI</i>
<i>BARAKFAKİH-Ø</i>	<i>MANAVI</i>	<i>BASKI-Ø</i>	<i>EVİ</i>
<i>BEBELER-Ø</i>	<i>DÜNYASI</i>	<i>BEBELER-Ø</i>	<i>SARAYI</i>
<i>BEREKET-Ø</i>	<i>PAZARI</i>	<i>BEKİR USTA'NIN</i>	<i>YERİ</i>
<i>BİTKİ-Ø</i>	<i>DÜNYASI</i>	<i>BURSA-Ø</i>	<i>YILDIZI</i>

Ad tamlaması yapısındaki sözcük öbeklerinin bir kısmının, yabancı dillerin etkisiyle oluşturulduğu gözlenmektedir: *ALİ'S TEKSTİL*, *BURGY'S CAFE* vb. "Tamlayan+tamlanan" dizisinde olan bu yapıların sorunu, tamlayan durumu eki yerine yabancı bir ek olan " 's "nin kullanılması ve tamlananın yüzey yapıda eksiz bulunmasıdır. Hatta *ALLY'S*, *BURGY'S* yapılarına bile rastlanmaktadır ki Türkçede "Tamlayan, tamlanan ister." kuralıyla örtüşmeyen (*ALLY'nin* ? , *BURGY'nin* ?) bu eksiltili sözcük öbekleri, yabancı dil etkisinin giderek arttığına bir göstergesine dönüşmektedir. Öyle ki *ALİ'S TEKSTİL* öbeğinin benzeri, " 's " yerine "-In" kullanılarak yapılar: *ASRİN KONFEKSİYON*. Türkçe, tamlanan durumu ekinin düşümüne izin vermeyeceğinden doğrusu "*ASRİN KONFEKSİYON-U*" olan bu tür ad tamlamalarına ilgi gösterilmemelidir. *BACANAK RESTAURANT*, *BURSALI FATOŞ PİDE MANTI KÖFTE* örneklerinde de hem tamlayan hem tamlanan durumu ekleri derin yapıda bırakılmaktadır. Bu biçimleriyle sıfat tamlamasına benzetilseler de tamlayan ile tamlanan arasında aitlik-sahiplik ilişkisinin bulunması, doğru biçimlerinin şöyle olmasını gerektirmektedir: *BACANAK-IN RESTAURANT-I*, *BURSALI FATOŞ-UN PİDE MANTI ve KÖFTE-LERİ*

Sahiplik-aitlik işlevindeki iyelikli yapıların kurduğu tamlamalarda eksiltinin boyutları giderek artırılabilir. *AYNALI ÇARŞI PİDE VE CANTIK* örneğinde iç içe geçmiş sözcük öbeklerinin bağlantı yolu izlendiğinde şu durumla karşılaşmaktadır: Ad görevindeki "*AYNALI ÇARŞI*" sıfat tamlaması ile ad görevindeki "*PİDE VE CANTIK*" bağlama öbeği, aralarında "tamlayan + tamlanan" ilişkisi kurmuştur. Ancak bunları birbirine bağlayacak herhangi bir işletme ek, yüzey yapıda gözükmemektedir. Adların ad işletimine girmeden sistemde hareket edememeleri kuralı, tamlayan durumu ve tamlanan durumu eklerinin düşürüldüğünü gösterir. Ayrıca "*PİDE VE CANTIK*" öbeğinin ardından gelmesi gereken "ev" sözcüğünün de silindiği, bağlamdan çıkarılabilir. Eksilteler tamamlandığında "*AYNALI ÇARŞI-Ø PİDE VE CANTIK EVİ*" ya da "*AYNALI ÇARŞI-DAKİ PİDE VE CANTIK EVİ*" yapılarına ulaşılır. Burada ekler {-DAKİ} / {-Ø}, sahiplik-aitlik işlevinde kullanıldığından ikisinden

biri alınabilir. Aynı durum, “*BÜYÜKKARDEŞLER TİCARET*” örneğinde de görülür. Türkçeye uygun biçimi, *BÜYÜKKARDEŞLER-Ø TİCARET-HANESİ* / *BÜYÜKKARDEŞLER-Ø TİCARET-EVİ* olmalı. Çünkü bu tabela adı, büyük kardeşlere ait bir iş yerini anlatmaktadır. Ticaretin niteliğini göstermediğinden sıfat tamlaması olarak düşünülmesi söz konusu değildir.

Sonuçta sıfat tamlaması görüntüsü verilen bu yapılarda tamlayan ile tamlanan arasında nitelik bildirme işlevi kurulmadığından hiç değilse tamlanan durumu ekinin (iyelik eki) yüzey yapıda yer alması gerekmektedir.

II. Sıfat Tamlaması:

Türkçede kendinden sonra gelen bir adı, çeşitli nitelikleri bakımından tamamlayan ad soylu sözcüklere “sıfat” görev adı verilir. Sıfatla adın “tamlayan + tamlanan” dizisiyle oluşturduğu sözcük öbeği, sıfat tamlaması adını alır. Yardımcı unsur niteliği taşıyan sıfatların, bağlandıkları adları benzerlerinden ayırma özellikleri de vardır.

tamlayan	tamlanan	tamlayan	tamlanan
<i>ALTUN</i>	<i>AMBALAJ</i>	<i>ANTEPLİ</i>	<i>GÜLLÜOĞULLARI</i>
<i>ANTİKACI</i>	<i>NAİL KOÇOĞLU</i>	<i>BAYAN TERZİSİ</i>	<i>HAMİT TETİK</i>
<i>BİLDİK</i>	<i>MOBİLYA & DEKORASYON</i>	<i>BİZİM</i>	<i>BERBER</i>
<i>BİZİM</i>	<i>ÇEREZCİ</i>	<i>BİZİM KÖFTECİ</i>	<i>AHMET</i>
<i>BİZİM</i>	<i>MARANGOZ</i>	<i>BİZİM</i>	<i>ORHANLAR GIDA</i>
<i>BODUR</i>	<i>TİCARET</i>	<i>BÖREKÇİ</i>	<i>SEZGİN</i>
<i>BÖREKÇİ</i>	<i>TURGAY USTA</i>	<i>BUKLE</i>	<i>İPLİK</i>

İş yeri adları içinde, sıfat tamlaması mantığıyla kurulan, hatta biçimsel olarak sıfat tamlamasını andıran, anlamsal bağ sağlanmadığından sorunlu sayılacak eksilteli yapılar sıklıkla görülmektedir. Örneğin; “sıfat + ad” (tamlayan + tamlanan) biçiminde oluşan *BİLDİK ELEKTRİK*, *AKADEMİ ÇİÇEK* yapılarında, sıfatla ad arasında kurulması gereken anlamsal bağ sağlanmamıştır. Çünkü “bildik”, bir elektrik niteliği, “akademi” de bir çiçek türü değildir. Dolayısıyla sağlıklı ilişkinin kurulması için tamlananlara ek getirilmeli ve öbekler *BİLDİK ELEKTRİK-Çİ*, *AKADEMİ ÇİÇEK-ÇİLİK* biçimini almalıdır. *BİLDİK ELEKTRİK* yapısının, biçimsel olarak bakıldığında sıfat tamlaması yapısında kurulan *BİLDİK TEKSTİL*, *BİLDİK MOBİLYA & DEKORASYON* örnekleriyle benzerlik gösterdiği, anlamsal olarak bakıldığında ise bunlardaki ilişkinin kurulmadığı görülecektir. Mobilyanın, tekstilin bildiği olur ama elektriğin bildiği olmaz. Dolayısıyla bu tarz bir sıfat tamlaması, dilin mantıksal yapısıyla örtüşmez.

BÜYÜK YILDIZ OTEL, BİŞEY CAFE türü sıfat tamlaması olan örneklerde, tamlananda iyelik eki eksiltisi yapıldığı görülür. Doğru biçimlerinin *BÜYÜK YILDIZ OTEL-İ, BİŞEY CAFE-Sİ* olması gereken bu yapılarda sorun, sıfat + ad oluşumundan kaynaklanmaz. Tamlama özelliği gösteren adın (tamlanan) eksiltili yapı oluşundan kaynaklanır.

III. Belirtisiz Sıfat Tamlaması:

Türkçede *belirtisiz ad tamlaması* adı verilen “[ad +{-Ø}] + [ad +{-s} I(n)]” yapısındaki sözcük öbeklerinde belirtisiz ad tamlamasındakinden farklı ama sıfat tamlamasındakine benzer tarzda anlamsal bağ kuran yapılardan söz edilir (Ayrıntılı bilgi için bk. Üstünova 2008:75-111). Bu çalışmada aynı tarzda kurulan yapılar, iyelik ekinin işlevi temel alınarak adlandırılmıştır. Söz konusu yapılar, tamlayanla tamlanan arasında sahiplik-aitlik ilgisi kuruluyorsa *belirtisiz ad tamlaması*, tamlayanla tamlanan arasında belirtme ilişkisi kuruluyorsa *belirtisiz sıfat tamlaması* olarak adlandırılmaktadır. İyelik ekinin işlevinden kaynaklanan bu ayırım, aşağıda verilen örneklerde görülebilir.

tamlayan	tamlanan	tamlayan	tamlanan
<i>ABIŞOĞLU-Ø</i>	<i>PASTANESİ</i>	<i>AKGÜN-Ø</i>	<i>KASABI</i>
<i>AFŞAR-Ø</i>	<i>ECZANESİ</i>	<i>AKEL-Ø</i>	<i>EŞARPLARI</i>
<i>AKGÜL-Ø</i>	<i>KIRAATHANESİ</i>	<i>ASİLMEN-Ø</i>	<i>GÖMLEKLERİ</i>
<i>ASKERAN-Ø</i>	<i>ECZANESİ</i>	<i>ATİLLA-Ø</i>	<i>ÇAMAŞIRLARI</i>
<i>BOSNA-Ø</i>	<i>BÖREĞİ</i>	<i>BURÇ-Ø</i>	<i>SİNEMASI</i>

Belirtisiz sıfat tamlaması yapısındaki iş yeri adlarında, sıklıkla tamlanan durumu ekinin (iyelik eki) düştüğü gözlenmektedir.

tamlayan	tamlanan	tamlayan	tamlanan
<i>ACEMLER</i>	<i>ECZANE</i>	<i>AKÇELİK</i>	<i>KAPI</i>
<i>AKDEM</i>	<i>ÇORAP VE ÇAMAŞIR</i>	<i>AKEL</i>	<i>EŞARP</i>
<i>AKSU</i>	<i>BAHARAT</i>	<i>AKSU</i>	<i>CAM</i>
<i>ALMİRA</i>	<i>RESTAURANT</i>	<i>ALTINPINAR</i>	<i>KUYUMCU</i>
<i>BAYAN</i>	<i>TERZİ</i>	<i>BEBE</i>	<i>GİYİM</i>

Son iki örnek üzerinde eksiltiyi göstermeye çalışalım. *BAYAN TERZİ* yapısı, sıfat + ad dizisiyle dilin bağdaşıklık kuralına uyar. Cinsiyeti kadın

olan bir terziyi işaret eder. Ancak iş yeri adında terzinin cinsiyetinin değil kime hizmet vereceğinin bildirimi önemli olduğundan bu hâliyle amaca hizmet etmez. *BAYAN-Ø TERZİSİ* biçimine getirilerek hem eksiltili yapı özelliğinden arındırılır hem de alıcıya verilmek istenen ileti doğru ulaştırılmış olur. Aynı sorun *BEBE GİYİM* örneğinde de görülür. Çünkü “bebe”, “giyim”i niteleyecek bir sözcük değildir. Ancak ad olarak kullanıma çıkabilir. Sıfat olabilmek için bir eke ihtiyaç duyar. Adın da kendinden sonra gelen ada, ad işletme eki olarak bağlanması zorunludur. *BEBE-Ø GİYİM-İ* biçimine getirildiğinde hem iki dil birimi kurallar çerçevesinde birbirine bağlanacak hem de benzerlerinden ayrılarak hangi giyimi gösterdiğini işaret edecektir. Dolayısıyla yukarıda sözü edilen kurallar çerçevesinde tamlamaların şöyle olması gerekmektedir:

tamlayan	tamlanan	tamlayan	tamlanan
<i>ACEMLER-Ø</i>	<i>ECZANE-Sİ</i>	<i>AKÇELİK-Ø</i>	<i>KAPI-LARI</i>
<i>AKDEM-Ø</i>	<i>ÇORAP VE ÇAMAŞIR-LARI</i>	<i>AKEL-Ø</i>	<i>EŞARP-LARI</i>
<i>AKSU-Ø</i>	<i>BAHARAT-LARI</i>	<i>AKSU-Ø</i>	<i>CAM-LARI</i>
<i>ALMİRA-Ø</i>	<i>RESTAURANT-I</i>	<i>ALTINPINAR-Ø</i>	<i>KUYUMCU-SU</i>
<i>BAYAN-Ø</i>	<i>TERZİ-Sİ</i>	<i>BEBE-Ø</i>	<i>GİYİM-İ</i>

Belirtisiz sıfat tamlaması niteliği gösteren daha geniş sözcük öbeklerinde genellikle iyelik eki eksiltisinin olmadığı görülür.

tamlayan	tamlanan	tamlayan	tamlanan
<i>ACAR</i>	<i>MİMARLIK HİZMETLERİ</i>	<i>ACAR KARDEŞLER</i>	<i>DOĞRAMA ATÖLYESİ</i>
<i>ADAK</i>	<i>OSMANLI HELVASI</i>	<i>ADİYAMAN</i>	<i>ÇİĞ KÖFTE SALONU</i>
<i>AKBULUT</i>	<i>ERKEK KUAFÖRÜ</i>	<i>AKDENİZ</i>	<i>NAKLİYE AMBARI</i>
<i>AKIN</i>	<i>SU TİCARETİ</i>	<i>AYDEDE</i>	<i>ÇOCUK EVİ</i>
<i>BİLAL</i>	<i>EV AKSESUARLARI</i>	<i>BİLİŞ</i>	<i>ANA OKULU</i>
<i>BİN</i>	<i>GİYİM DÜNYASI</i>	<i>BİREY DERGİSİ</i>	<i>DERSHANESİ</i>
<i>BOZOĞLU</i>	<i>KADIN TERZİSİ</i>	<i>BURSA</i>	<i>DÖNER KEBAPÇISI</i>

Az da olsa bu tarz oluşturulan belirtisiz sıfat tamlamalarında eksiltili yapılarla karşılaşılır.

<i>ABANOZ</i>	<i>GIDA MARKET</i>	>	<i>ABANOZ-Ø</i>	<i>GIDA-Ø MARKET-İ</i>
<i>AK-AYIKLAR</i>	<i>TEKSTİL SANAYİ</i>	>	<i>AK-AYIKLAR-Ø</i>	<i>TEKSTİL-Ø SANAYİ-İ</i>
<i>ALLTEC</i>	<i>KASA ENDÜSTRİ</i>	>	<i>ALLTEC-Ø</i>	<i>KASA-Ø ENDÜSTRİ-Sİ</i>

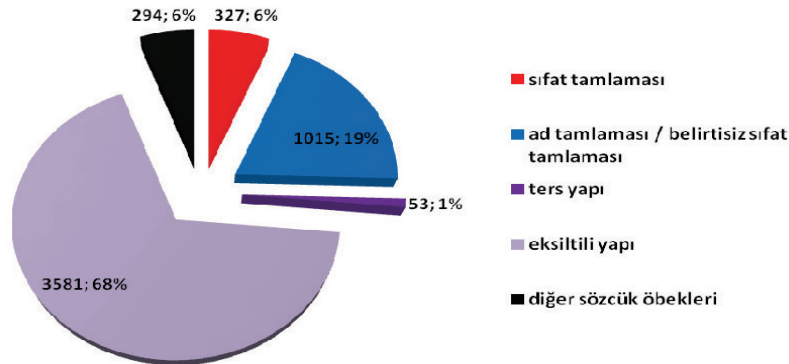
Belirtisiz sıfat tamlaması yapısında olması gereken bazı örneklerde tamlanan durumu ekinin yanı sıra başka eklerin de silindiği iş yeri adları vardır. *AKBULUT KURU TEMİZLEME, BEŞ YAPI KURUYEMİŞ* tamlamalarında {-CI} ekinin yer almadığı görülür. Oysa ne “akbulut” kuru temizleme çeşidi, ne “beş yapı” kuruyemiş türü olabilir. Öbekleri *AKBULUT-Ø KURU TEMİZLEME-Cİ-Sİ, BEŞ YAPI-Ø KURUYEMİŞ-Çİ-Sİ* biçimine getirdiğimizde “ak bulut” gibi kuru temizleme yapan bir iş yerinden, “beş yapı”ya ait bir kuruyemişçiden söz etmiş oluruz.

Belirtisiz sıfat tamlaması tarzında kurulmuş iş yeri adlarındaki iyelik ekinin silinmesinde yabancı dillerin etkisi baskındır. *ALEYNA SHOP, ANNA COLLECTION, ANNA QUTLET, ARBA HOME COLLECTION, AYFİ BABY, BABY CENTER, BABY HOUSE, BARBER SHOP, BUGEM SPORT CENTER* vb.

III. Ters Yapılar:

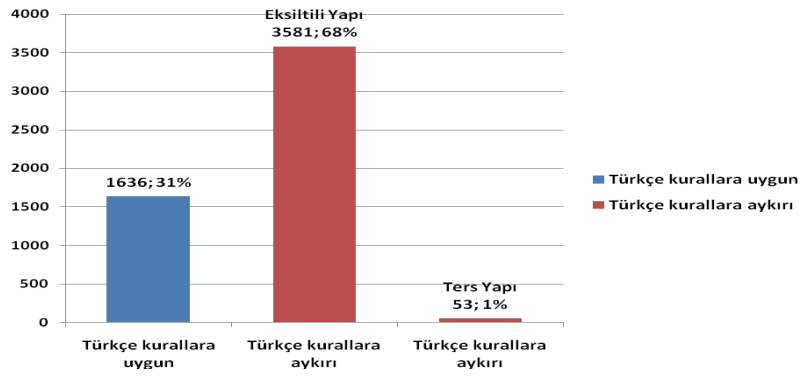
Başka dillerin etkisiyle Türkçedeki “tamlayan + tamlanan” sıralamasının bozulduğu örnekler azımsanmayacak düzeydedir: *AJANS BİZ, ASIM DENTAL, BALIK MARKET REŞAT, ANGEL LADY, BOUTIQUE HAKKI* vb. Bunlardaki sorun, yalnız ters dizim değildir. Söz konusu yapılar, ters dizimden kaynaklanan eksiltili yapı özelliği de taşımaktadırlar. Doğru dizilişleri *BİZİM AJANS, DİŞÇİ ASIM, REŞAT'IN BALIK MARKETİ, LADY MELEK, HAKKI'NIN BUTİĞİ* biçiminde olması gerekmektedir.

Ayrıca rakamların kullanıldığı iş yeri adlarında “sayı sıfatı + ad” sıralaması gözetilmediğinden *ARKADAŞ LOKANTASI 2, AS 2002 VIDEO&KASETÇİLİK, AS 74, ATA 2 YAPI DENETİM, BAHAR 2000 FOTO, BAYRAKTAR 1, BENETTON 012, BERBER CLUP 16, BÜFE 94* vb. sayıyı gösteren dil biriminin sonda kullanılmasından kaynaklanan ters yapılar oluşturulmaktadır. Doğru biçimlerinin *16. BERBER CLUB, 94. BÜFE* vb. biçimde olması, “tamlayan + tamlanan” sıralaması gereğidir.

Yapılan çalışma sonunda A, B harfleriyle başlayan 6000 iş yeri adının 5270'inin sözcük öbeğinden oluştuğu saptanmıştır. Bunların dağılımı; sıfat tamlaması: 327, ad tamlaması / belirtisiz sıfat tamlaması: 1015, ters yapı: 53, eksiltili yapı: 3581, diğer sözcük öbekleri: 294 biçimindedir.

Sözcük öbeklerinin yalnız 1636'sı, Türkçenin yapısal kurallarına uygunluk göstermektedir. Geriye kalan 3581 iş yeri adı eksiltili yapı, 53'ü de ters yapı olarak –toplamda 3634- kurallara aykırı görünüm sergilemektedir.

ADANA SOFRASI, AFACAN BEBEK VE ÇOCUK, ANTEPLİ GÜLLÜOĞULLARI, ANTİKACI NAILKOÇOĞLU, BAFRA PİDECİSİ, BAHAR AYAKKABICISI, BAŞAK TURŞULARI, BAYAN TERZİSİ HAMİT TETİK, BEŞYOL AİLE KASABI, BEŞYOL MANAVI, BEYAZ SARAY, BİLİŞİM DÜNYASI, BİREBİR BURSA BAŞARI DERSHANESİ, BİTKİ DÜNYASI, BÖREKÇİ TURGAY USTA, BURSA FIRINI, BURSA KEBAPÇISI, BURSA LOKANTASI vb. Türkçe tamlama kurallarının yaşatıldığı örneklerin yanında yabancı dillerin etkisiyle eksiltili yapılara, ters yapılara sıklıkla rastlanmaktadır. Özellikle *cafe, center, collection, house, sanayi, shop, ticaret* sözcükleriyle biten iş yeri adlarında iyelik eki eksiltisi görülmektedir. İş yeri adında “merkez, ev” sözcükleri yer alıyorsa kurallara uygun olduğu, “center, house” sözcükleri yer alıyorsa eksiltili yapı özelliği taşıdığı bunun en güzel kanıtıdır: *AK YAPI MERKEZİ - BABY CENTER / ANADOLU EVİ - BABY HOUSE* vb.

Bu çalışmada, eksiltili yapıların çokluğunun nedeni şöyle saptanmıştır: İş yeri adlarında, özellikle sıfat tamlaması biçimi tercih edilmektedir. Bu adlarda “sıfat + ad” sıralamasına uyulur. Tamlayanda sıklıkla iş yeri sahibinin adı /

soyadı ya da bunların bileşiminden oluşmuş sözcük görünümünde bir kısaltma yer alır. Tamlananda da verilen hizmeti gösterecek bir / birkaç ad bulunur. İki ad, “sıfat + ad” formülüne uydurulmaya çalışılır. Sonuçta ad görevini üstlenecek bir dil birimine sıfat görevi verilerek tamlama oluşturulduğundan ortaya kusurlu bir yapı çıkar. *AKDEMİR EMLAK*, *AKDENİZ OTEL*, *AKGÜN TERLİK* vb. örneklerde görüldüğü gibi soyadından oluşmuş tamlayanlar (Akdemir, Akdeniz, Akgün), ad görevindedir. Bunların sıfat olarak kullanılması için aitlik işlevindeki tamlayan durumu ekine{-Ø} ihtiyaç vardır. Tamlanandaki iş yerinin hizmet türünü gösteren (emlak, otel, terlik) dil birimleri de ad görevindedir. Bu adların kendinden önce gelen dil birimine hem bağlanmak hem de onun sıfat görevini üstlenebilmek için belirtme işlevi görevindeki {-sI} ekine ihtiyacı vardır. Dilin kurallarının işletilmesi, bağdaşıklık ve tutarlılık ilkeleriyle örtüşmesi için bu sözcük öbeklerinin *AKDEMİR-Ø EMLAK-ÇI-SI*, *AKDENİZ-Ø OTEL-İ*, *AKGÜN-Ø TERLİK-LERİ* biçimini alması gerekir.

İş yeri adlarının kimine bilinçsizce örneksizce yoluya eksiltili bir yapıdan oluşmuş adlar verildiği, kimi işyerlerine de *AS DOOR ÇELİK KAPI*, *AQUA KAYDIRAQ*, *BY İNCE*, *BY MODA*, *BY BALIK*, *BYB ETİKET* vb. bilinçli olarak yabancı görünüm verilmeye çalışıldığı gözlenmiştir. *ALİZE RENT A CAR*, *BEAUTY CENTER FOR MEN*, *BEST DOOR INDUSTRIAL DOOR* türü Türkçe kurallarla hiçbir biçimde örtüşmeyen iş yeri adlarında ise yabancı dil egemenliği kendini göstermekte; berber dükkânları, *THE BARBER*, *BARBER SHOP*, *BERBER CLUP 16* biçimini almaktadır. Bu durum, insanımızın dile bakış açısını, dil bilinci durumunu, yabancı hayranlığını gözler önüne sermektedir.

Sıfat tamlamalarında sıfatla ad arasındaki anlamsal ilişkinin göz ardı edilmesi, kuralları yaşatmamaya neden olmakta ve *ATLETİK SPOR*, *BAY-BAYAN COLLECTION*, *BEŞ YAPI KURUYEMİŞ*, *BİLDİK ELEKTRİK* örneklerinde gözlenen mantık hatalarının yapılması sonucunu doğurmaktadır.

Eksiltili ve ters yapıların, 5270 sözcük öbeği içinde %69 gibi büyük bir oranla kullanımda olması, düşündürücüdür. Bu sonuç, dil bilinci oluşturamamızın, Türkçe öğretimindeki başarısızlığımızın göstergesidir.

Kaynaklar

- ACAR, Kenan (2004), “Kocaeli Yer Adlarının Dili”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, Ankara, TDK Yayınları, s. 3-38.
- DEMİRCAN, Ömer (2001), “İş Yeri Adlarında Yabancılaşma”, *XIV. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, Adana, Ç. Ü. Basımevi, s.4-12.
- KARADEMİR, Fevzi (2004), “Diyarbakır’daki Mağaza ve İş Yeri Adları Üzerine”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, Ankara, TDK Yayınları, s. 1577-1590.
- Longman Active Study Dictionary of English* (1991), Glasgow, Caledonian International Book Manufacturing.
- MENZ Astrid-Schroeder, Christoph (2006), *Türkiye’de Dil Tartışmaları*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Redhouse Sözlüğü*, (1969), İstanbul: Amerikan Bord Neşriyat Dairesi.
- Türkçe Sözlük* (2005), Ankara, TDK Yayınları.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (1996), “Bursa’da Tabelâ Adları”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 533, Ankara, TDK Yayınları, s. 1186-1190.
- _____, (2008), *Ad İşletimi-Biçimbilgisi*, İstanbul, Kesit Yayınları.
- Yazım Kılavuzu* (2005), Ankara, TDK Yayınları.